

Marts 2009

Fødevarerektoren i Nordjylland

Analyse

REGIONAL UDVIKLING

INDHOLD

INTRODUKTION OG METODE	3
KAPITEL 1	
FØDEVARESEKTORENS ANATOMI	6
KAPITEL 2	
TEMA - DEN INNOVATIVE DANSKE FØDEVAREINDUSTRI.....	16
KAPITEL 3	
TEMA - BETYDER STØRRELSEN NOGET?	24
BILAG 1	
OVERSIGT OVER STATISTISKE KILDER.....	30
BILAG 2	
OVERSIGT OVER BRANCHENIVEAUER OG DELBRANCHER I ANALYSEN	31
BILAG 3	
GEOGRAFISK FORDELING AF VIRKSOMHEDER INDEN FOR KØD, FISK OG MEJERI.....	32

INTRODUKTION OG METODE

Formålet med analysen er dels at redegøre for fødevarerektorens anatomi, dels at redegøre for og diskutere to centrale temaer under Vækstforums erhvervsudviklingsstrategi. Analysen kaster således lys over innovation i fødevarerindustrien samt over, hvordan de små og de store fødevarer virksomheder klarer sig.

Analysen er gennemført i forbindelse med Vækstforums møde den 18. marts 2009, hvor Vækstforums fødevareratsning er et selvstændigt tema. Analysen skal således, i samspil med mødetemaets andre dagsordenspunkter, bidrage til en mere kvalificeret strategisk debat i forhold til udvikling af fødevarerektoren i Nordjylland.

Opbygning

Analysen har tre overordnede temaer som samtidig udgør de tre kapitler i rapporten:

1. Fødevarerektorens anatomi:

Her beskrives fødevarerektorens karakteristika i forhold til resten af landet og/eller i forhold til andre erhverv. Beskrivelsen af sektoren og de underliggende niveauer sker ud fra tre overordnede afsnit:

a) Socio-økonomi: - beskriver sektorens/erhvervenes regionale betydning ift. beskæftigelse og Indtjening (omsætning og bruttofortjeneste) samt ikke mindst fødevarer virksomhedernes forventninger til fremtiden.

b) Erhvervsdemografi: - branchernes strukturelle opbygning, herunder; uddannelsesstruktur, lokalt ejerskab af virksomheder, og iværksætterier.

c) Markedssituation: - beskriver de danske fødevarer virksomheders markedsorientering, afsætter de nationalt eller internationalt?

2. Innovation inden for fødevarerindustrien:

Kapitlet her kaster lys over fødevarer virksomhedernes innovationsevne. Hvor gode er de på en række centrale indikatorer som produkt- og procesinnovation og i hvilken grad forventer de nordjyske fødevarer virksomheder at (sam)arbejde i de kommende år omkring innovation og relaterede emner?

3. Betyder størrelsen noget?:

Fødevarerektoren er en kompleks og differentieret branche, eksempelvis har de små og de store virksomheder ofte forskellige betingelser og forskellige udviklingsbehov.

Kapitlet her tager hul på denne udfordring ved at se på en række af de ligheder og forskelle, der kan identificeres ud fra en række statistiske data. Kapitlet tager hul på diskussionen af, om størrelsen af virksomheden betyder noget.

Datagrundlag

De data der indgår i analysen kommer fra en række forskellige primært kvantitative kilder. Det gælder registerdata fra Danmarks Statistik, herunder Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik (RAS), Regnskabsstatistikken og Nationalregnskabet. Desuden er i vid udstrækning anvendt data fra den CVR-baserede virksomhedsdatabase Navne og Numre – Erhverv (NN-erhverv), ligesom der er foretaget udtræk fra Eurostats Community Innovation Survey (CIS) og fra et Nordjysk survey som er gennemført i forbindelse med projektet FremKom. Endelig er der lavet enkelte udtræk fra Nordjysk Konjunktur Barometer (NKB). I bilag 1 er kilderne og deres anvendelse i projektet nærmere beskrevet.

Afgrænsninger

Brancher: I rapporten er benyttet en række afgrænsninger for opdeling af fødevarerektoren. For det første tages der udgangspunkt i en meget bred definition af sektoren som ud over de erhverv der forarbejder og fremstiller fødevarer også indeholder primære erhverv som landbrug og fiskeri, en gros- og detailhandel med fødevarer, samt støtteeerhverv som eksempelvis producenter af maskiner og emballage til fødevarerindustrien. Sektoren er således en meget bred ”familie” af virksomheder som er knyttet til hinanden gennem værdikæden for fødevarer.

Der ses indledningsvist på fødevarerektoren for at give et billede af dens samlede betydning for regionen. Efterfølgende ligger det gennemgående fokus dog på producenterne som mere teknisk forstås som fremstillings- og forarbejdningsvirksomheder samt de detailvirksomheder der producerer eller forarbejder fødevarer – samt grossisterne. Her benyttes betegnelsen centrale fødevarerhverv. Endelig vil enkelte dele af analysen udelukkende sigte på forarbejdnings- og fremstillingsvirksomhederne benævnt fødevarerindustrien. Der anvendes således desuden tre niveaufgrænsninger af

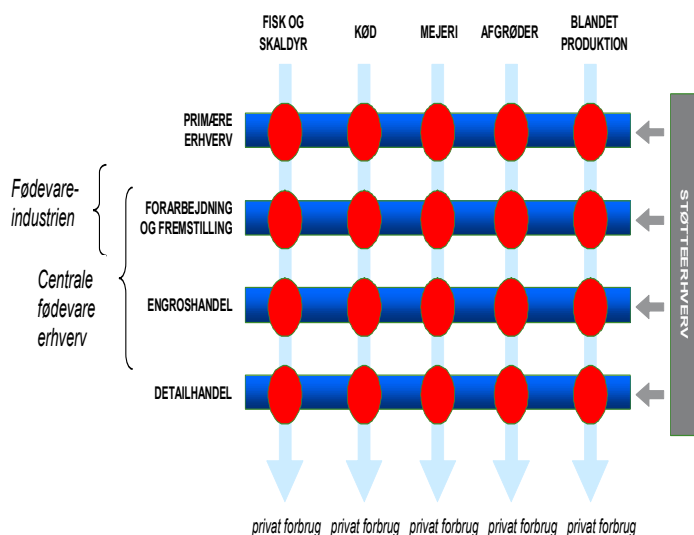
sektoren i analysen, afgrænsningerne er foretaget ud fra hvilke niveauer der er relevant i de enkelte dele af analysen, samt under hensyntagen til begrænsninger i det eksisterende datagrundlag. Ud over de tre niveauer er fødevarerhvervene opdelt i 5 delbrancher alt efter karakteren af det producerede, som enten; fisk, kød, mejeri, afgrøder og endelig blandet. I nedenstående er givet en nærmere beskrivelse af de erhverv der indgår i delbrancherne.

I bilag 2 findes en oversigt over brancheniveauer og delbrancher, med indikation af hvor i analysen de indgår.

Bilag 3 illustrerer den geografiske fordeling af virksomhederne inden for kød, fisk og mejeri.

I nedenstående figur er hele fødevareresektoren afbildet som delbrancher og værdikæder.

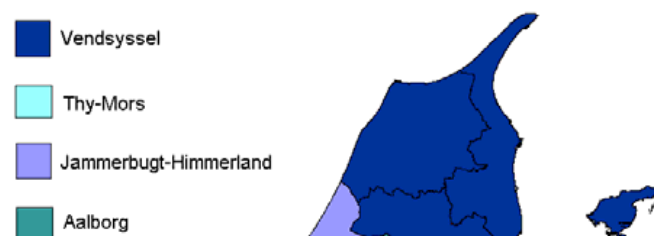
Figur 1.1: Definition og afgrænsning af fødevareresektoren

Geografiske områder:

For at tage højde for lokale variationer inden for de temaer der behandles i analysen og stadig bevare overskueligheden deles regionen op i fire egne; Vendsyssel, Thy-Mors, Aalborg og Jammerbugt-Himmerland. De fire egne modsvarer i rimelig grad de egne der nævnes i Den Regionale Erhvervsudviklingsstrategi og som desuden anvendes i forbindelse med udarbejdelsen af den årlige vækstredegørelse. På nedenstående kort er de 4 egne afbildet.

Figur 1.2: Geografiske områder i analysen

- Vendsyssel består af Hjørring, Frederikshavn, Brønderslev-Dronninglund, og Iæså kommuner.
- Thy-Mors består af Thisted og Morsø kommuner.
- Jammerbugt-Himmerland består af Jammerbugt, Vesthimmerland, Rebild og Mariager kommuner.
- Aalborg er Aalborg Kommune.

KAPITEL 1

FØDEVARESEK- TORENS ANATOMI

I indeværende kapitel gives en beskrivelse af fødevaresektorens, struktur og udvikling. Først gives en beskrivelse af fødevaresektoren og centrale fødevareerhvervs socioøkonomiske betydning inden for regionen og sammenlignet med andre fremtrædende erhverv.

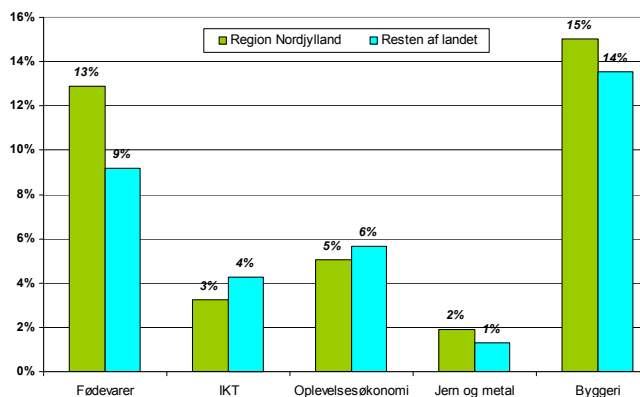
Derefter gives en karakteristik af de centrale fødevareerhvervs opbygning i forhold til uddannelsesstruktur, graden af lokalt ejerskab inden for virksomhederne, og andelen af iværksættere (nye virksomheder) inden for delbrancherne. Endelig gives et indblik i markedssituationen – og seneste udvikling - for de danske fødevareproducenter på hjemme- og eksportmarkedet

Socioøkonomi

Fødevarerektoren har en meget stor betydning i Region Nordjylland. Den beskæftiger i 2007 31.991 personer svarende til 13 % af den samlede beskæftigelse i regionen, og tegner sig for hele 23 % af den samlede omsætning og 15 % af bruttoindtjeningen i Nordjylland. I nedenstående figur er sektorens betydning sammenlignet med en række af de øvrige brancher der traditionelt markerer sig stærkt i regionen.

Figur 1.1: Fødevarerektorens andel af samlet beskæftigelse, sammenlignet med øvrige brancher, 2006

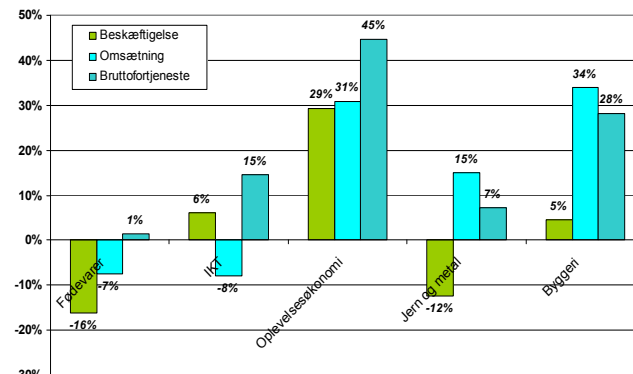

Kilde: Danmarks Statistik (RAS)

Beskæftigelsen inden for fødevarerektoren er over den senere årrække faldet med ca. 16 % - et fald der har gjort sig gældende inden for næsten alle led i værdikæden. Faldet er en konsekvens af bl.a. automatisering og procesoptimering samt overgang til stordrift inden for landbruget.

Virksomhederne inden for fødevarerektoren har dog i samme periode formået at opretholde indtjeningsniveauet med en lille vækst i bruttoindtjeningen på 1 %.

Figur 1.2: Udvikling i beskæftigelse, omsætning og bruttofortjeneste inden for de centrale fødevarerhverv i Region Nordjylland, 2000 – 2005*

* Beskæftigelsen er for hele fødevarerektoren, 2000 - 2006

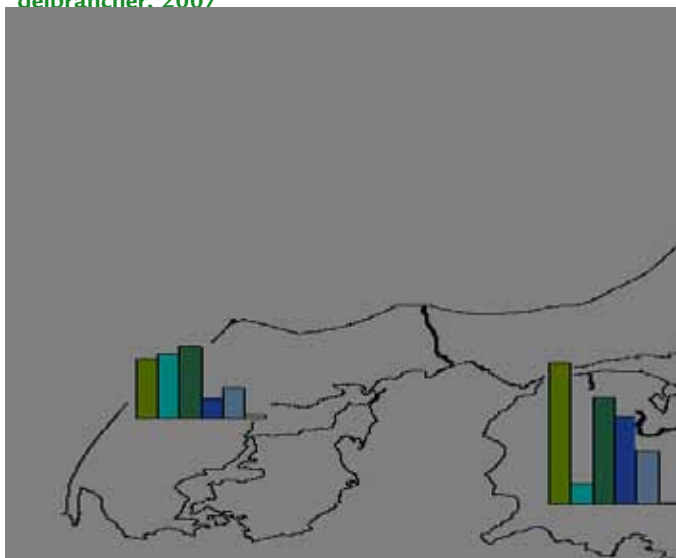
Kilde: Danmarks Statistik (RAS og Regnskabsstatistikken)

Sammenlignet med resten af landet udgør sektoren således også mere end 1,4 gange så stor en andel af den samlede beskæftigelse. Specielt erhverv tilknyttet fiskeriet er velrepræsenteret i Nordjylland og indtager mere end 5 gange så stor en andel af den samlede beskæftigelse som i resten af landet. Som den eneste delbranche har fisk oplevet en vækst i beskæftigelsen, hele 13 % mellem 2004 og 2007, hvor beskæftigelsen i tilsvarende periode er faldet med 31 % i resten af landet inden for erhvervene. Nordjylland har således i 2007 hele 41 % af den nationale beskæftigelse inden for fiskerierhvervene.

Fødevarerektoren indtager således en meget markant position i erhvervslivet i Region Nordjylland. På trods af en meget markant tilbagegang i den samlede beskæftigelse inden for de seneste år er sektorens indtjeningssevne steget og sektorens økonomiske betydning er således forblevet intakt.

Af nedenstående figur fremgår det at beskæftigelsen inden for delbrancherne ikke er jævnt fordelt inden for regionen. Således er der inden for afgrøder flest beskæftiget i Jammerbugt-Himmerland og Vendsyssel, ligesom det er tilfældet med kød-erhvervene. Tilsvarende er fiskerierhvervene alt-overvejende lokaliseret i Vendsyssel og Thy-Mors.

Figur 1.3: Antal ansatte fordelt på egne og delbrancher. 2007

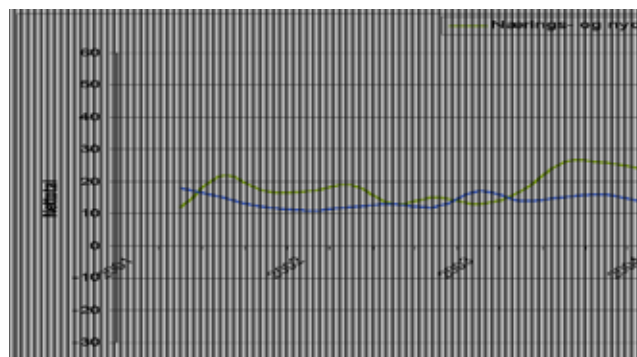

Kilde: Danmarks Statistik (RAS)

I den aktuelle situation med en begyndende krise på verdensmarkedet og markante tendenser i retning af dalende efterspørgsel, er det relevant at forsøge at kaste et blik ud i den nærmeste fremtid. Nordjysk Konjunktur Barometer (NKB) spørger et meget stort udsnit af det nordjyske erhvervsliv om den seneste udvikling og forventninger til den nærmeste fremtid, i forhold til indtjening, beskæftigelse mv.

I nedenstående figur er NKB anvendt til at illustrere udviklingen i produktionen for fødevarerindustrien og forventningerne til det kommende år sammenlignet med alle brancher. Produktionsværdien kan, i vid udstrækning, betragtes som synonym med omsætningen. Værdierne er dannet ud fra et vægtet gennemsnit af virksomhedernes besvarelser.

Figur 1.4: Faktisk og forventet udvikling i produktionsværdi inden for fødevarerindustrien i Region Nordjylland, 2001 - 2010

Kilde: Nordjysk Konjunktur Barometer

Som det fremgår af figuren har den nordjyske fødevarerindustri ikke oplevet den stigning i produktionsværdi, som der generelt har været de senere år og særligt siden 2006. Fødevarerindustrien lader således ikke til at have haft andel i det økonomiske opsving i nær samme grad som resten af erhvervslivet.

Markedet for fødevarer lader til at være mindre konjunkturfølsomt end gennemsnittet, og den generelle nedgang i produktion som har fundet sted fra midt 2007 til 2008 (seneste opgørelse) har indtil videre ikke påvirket fødevarerindustrien – sandsynligvis fordi forbrugeren vælger at skære ned i forbruget andre steder først. Meget forsimpleret og med

stor logik kan man da også sige, at fødevarer altid har været og vil blive efterspurgt. Det er, blandt andet, derfor man ofte har kaldt fødevarerbranchen for en stabil branche.

Dette bliver kraftigt understreget når man ser på virksomhedernes forventninger til fremtiden. Således er der inden for fødevarerindustrien en forventning om en fremgang i produktionen gennem 2008 og 2009, mens det generelle billede er præget af stærkt dalende forventninger.

Dette er dog ikke ensbetydende med at fødevarerindustrien vil gå uberørt gennem krisen. En stor del af de danske producenter opererer på high-end markeder og/eller er eksportorienterede. Det er langt fra utænkeligt at disse markeder vil kunne mærke en nedgang hvis forbrugertendensen går i retning af discountmarkedet. De senere år har tendensen dog været, at både discount og high-end markeder er gået frem på bekostning af midtersegmentet og denne tendens forventes at fortsætte. FremKom undersøgelsen samt undersøgelsen her peger på dette og de nordjyske fødevarer virksomheder synes at være gearret til konkurrence på disse markeder, hvilket vi blandt andet skal se nærmere på i nærværende rapports kapitel 2. Men det kræver at styrkepositionerne fastholdes samt givetvis også at branchen understøttes.

Erhvervsdemografi

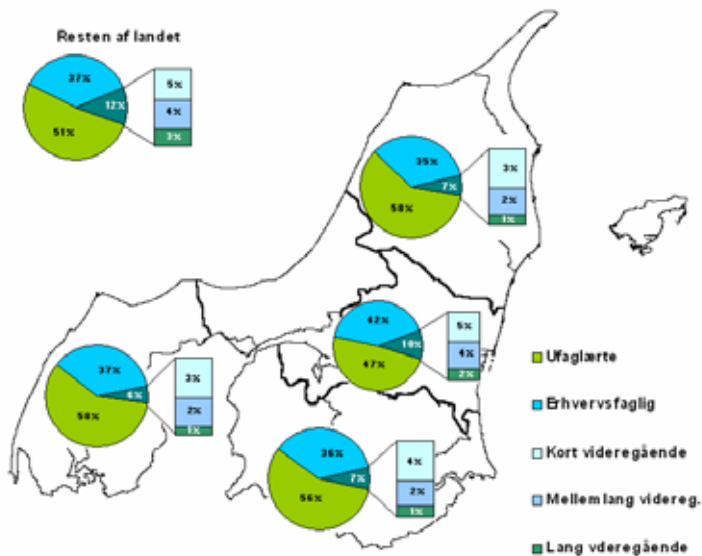
I det følgende behandles delbranchernes strukturelle opbygning, i forhold til tre temaer; 1) - en beskrivelse af uddannelsesstrukturen inden for delbrancherne - efterspørger de (højt) uddannet arbejdskraft og i hvilken retning går udviklingen?, 2) ejerskab - er der en høj grad af lokal autonomi og dermed en lokal forankring inden for delbrancherne?, og endelig 3) iværksætter: - er der inden for virksomhedsbestanden en iværksætteraktivitet som kan bidrage til at skabe fornyelse indenfor delbrancherne?

Uddannelsesstruktur

Generelt beskæftiger de centrale fødevarerhverv mange ufaglærte, der udgør mere end halvdelen af den samlede beskæftigelse og mange med en erhvervsfaglig uddannelse, mens få har en videregående uddannelse. Dette billede slår også igennem i forhold til resten af landet, hvor de ufaglærte udgør en mindre andel end i Region Nordjylland og en højere andel med en videregående uddannelse. I Vendsyssel, Thy-Mors og Jammerbugt-Himmerland er uddannelsesstrukturen stort set ens, mens Aalborg skiller sig ud ved at have en mindre andel af ufaglærte og en større andel af beskæftigede med en videregående uddannelse samt faglærte.

Figur 1.5: Geografisk fordeling af uddannelsesgrupper i de centrale fødevarerhverv, 2007

Kilde: Danmarks Statistik (RAS)

I absolutte tal er de fleste ufaglærte beskæftiget inden for kød, fisk og afgrøder, de faglærte i brancherne inden for

kød og afgrøder, mens beskæftigede med en videregående uddannelse har den højeste repræsentation inden for fisk, afgrøder og kød. Betragtes derimod uddannelsesgruppernes relative betydning i hver enkelt delbranche, ser billedet noget anderledes ud. Således udgør de ufaglærte størstedelen af de ansatte inden for blandet og fisk, mens mejeribranchen har det forholdsmæssigt laveste antal ufaglærte. De beskæftigede med en erhvervsfaglig baggrund udgør de højeste andele inden for hhv. mejeri og kød, mens dem med en videregående uddannelse repræsenterer de højeste andele i hhv. mejeri- og fiskebranchen.

Betragtes udviklingen fra 2003 til 2006 er den generelle nedgang i beskæftigelse indenfor de centrale fødevarerhverv primært sket på baggrund af markante fald for beskæftigede med en ufaglært eller erhvervsfaglig baggrund, mens der er kommet marginalt flere i beskæftigede med en lang videregående uddannelse.

I de enkelte delområder følger Jammerbugt-Himmerland og Thy-Mors tendensen med markante fald for de ufaglærte og faglærte, mens der i Aalborg er kommet flere i beskæftigelse med en videregående uddannelse. Vendsyssel har som det eneste delområde oplevet stigninger inden for alle uddannelsesgrupper og især i gruppen for ufaglærte.

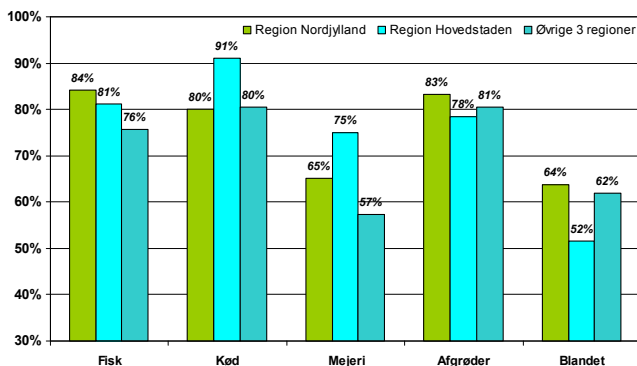
Ejerskab

Graden af lokalt ejerskab inden for erhvervene er en væsentlig del af beskrivelsen af sektorens/klyngens anatomi. En høj grad af lokal autonomi muliggør forankring af strategiske tiltag og gør brancherne mindre sårbare overfor udefrakommende omstruktureringer. Desuden kan man formode at de ”selvstændige” virksomheder i højere grad vil orientere sig mod virksomheder i lokalområdet i forhold til eventuelle samarbejder, frem for mod hovedselskabet.

I det følgende er graden af lokalt ejerskab målt som andel af hovedselskaber inden for de respektive delbrancher der sammenlignes med resten af landet der er delt op i dels Hovedstaden, dels de tre regioner udenfor Hovedstaden. Årsagen til at Hovedstaden er trukket ud er at man kan formode, at Hovedstadens rolle som nationalt center - politisk og finansielt - vil give sig udslag i en - naturligt - meget høj andel af hovedselskaber.

Generelt er der et højt lokalt ejerskab i regionen indenfor alle delbrancher, mest markant indenfor fisk (84 % af virksomhederne er hovedselskab), Afgrøder (83 %) og Kød (80 %). Ejerskabet er indenfor samtlige delbrancher højere end i de 3 regioner udenfor Hovedstaden (Midt, Syd og Sjælland). I de fleste tilfælde (undtagen kød og mejeri) er det desuden højere end i Hovedstaden.

Figur 1.6: Andel af arbejdssteder med status som hovedselskab fordelt på delbrancher og områder, 2009

Kilde: Navne Numre - Erhverv

Retter man blikket på de fire egne i regionen kan der også inden for regionen registreres variationer i lokalt ejerskab inden for delbrancherne. Inden for producenter af fisk er ejerskabet nogenlunde lige stort i de enkelte egne af regionen,

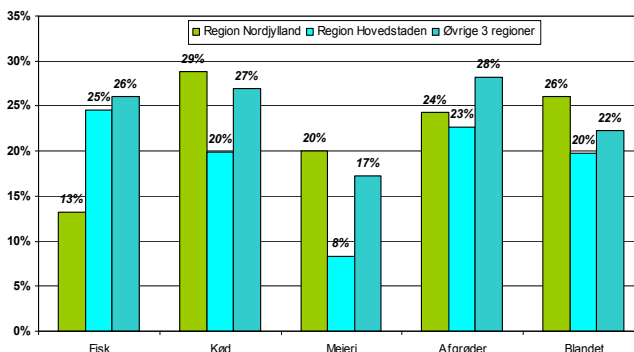
for kød er ejerskabet højest i Aalborg, for mejerier gælder det Vendsyssel, og for afgrøder, samt blandet produktion gælder det Jammerbugt-Himmerland med hhv. 96 % og 75 %.

Iværksætter

Iværksætteraktiviteten i regionen kan være med til at beskrive noget af den dynamik og nyskabelse der finder sted inden for delbrancherne. Iværksættere udnytter typisk nicher i markedet som ikke dækkes af de mere etablerede virksomheder og kan dermed være med til at åbne op for nye forretningsområder. Iværksætteraktiviteten måles i det følgende som andelen af virksomheder etableret 2003 eller senere. Der skelnes desuden mellem etablerede virksomheder, som er etableret mellem 1993 og 2002, og ældre virksomheder etableret før 1993.

Generelt fylder nye virksomheder mindst ligeså meget i Region Nordjylland som i resten af landet. Sammenlignet med de øvrige tre regioner udenfor Hovedstaden er andelen nogenlunde den samme (omkring 24 - 25 %) mens den i Hovedstaden er lidt lavere - dvs. omkring 21 %.

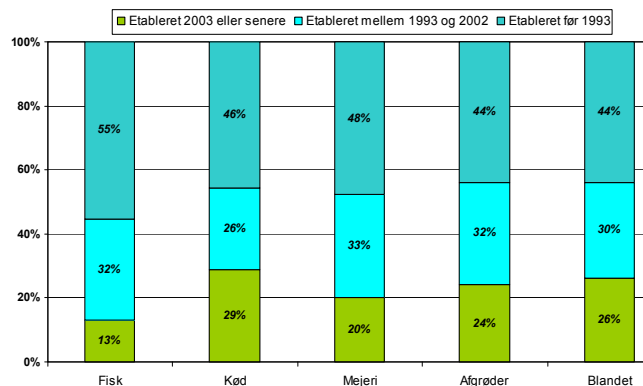
Figur 1.7: Andel af nye virksomheder i Region Nordjylland fordelt på delbrancher, 2009

Kilde: Navne Numre - Erhverv

Inden for fiskeri er der i regionen relativt mange ældre virksomheder (55 %) og få nye (13 %) i virksomhedsbestanden. Det er således fortrinsvist etablerede og ældre virksomheder der sidder på fiskeriproduktionen. Omvendt er der relativt mange nye virksomheder inden for produktion af kød (29 %).

Figur 1.8: Delbrancher inden for centrale fødevarerhverv opdelt på virksomhedsalder, 2009

Kilde: Navne Numre - Erhverv

Ser man på fordelingen af nye virksomheder inden for regionen, har producenter af fisk en nogenlunde lige stor fordeling af nye virksomheder i de enkelte egne af regionen. For kød er der relativt flere i Vendsyssel (38 %) og Thy-Mors (36 %), inden for mejerierhvervene har Vendsyssel ligeledes den højeste andel, mens der er relativt flest nye virksomheder i Aalborg når det gælder produktion baseret på afgrøder og den sammensatte produktion.

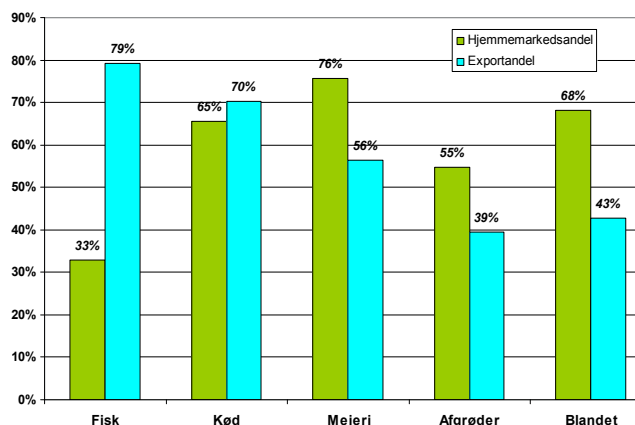
Markedssituationen for danske fødevarerproducenter:

Sideløbende med udbredelsen af en mere global madkultur er markedet for fødevarer ligeledes blevet mere og mere internationalt. De danske fødevarerproducenter konkurrerer med udenlandske virksomheder om markedsandele på

hjemmemarkedet og eksporterer ligeledes en væsentlig del af produktionen til udlandet.

Inden for de enkelte del-brancher er der dog forskel i intensiteten af det internationale engagement, ligesom ikke alle erhverv bevæger sig i samme retning når det gælder udviklingen på hhv. hjemme- og eksportmarked. Virksomheder der beskæftiger sig med fremstilling og forarbejdning af fisk tegner sig for en stadig mindre del af det nationale marked – bare 33 % i 2005 – men eksporterer omvendt en stor og (svagt) stigende del af produktionen – knap 80 % i 2005.

Figur 1.9: Eksportandel og andel af hjemmemarked fordelt på delbrancher inden for fødevarerindustrien, 2005

Kilde: Danmarks Statistik (Nationalregnskabet)

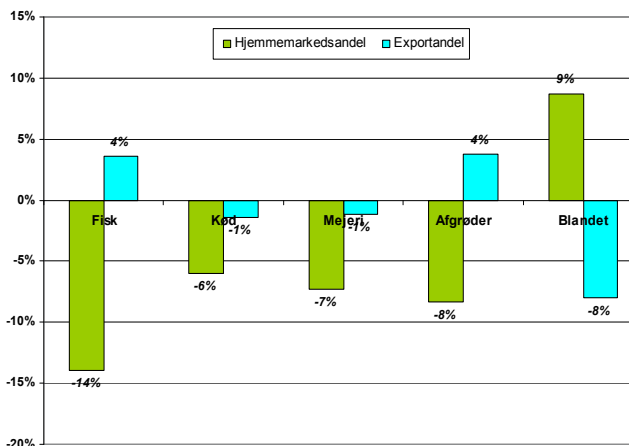
Hvor man let kunne komme til at drage den konklusion, at udenlandske fiskeri-producenter har vundet markedsandele i Danmark og sideløbende presset danske producenter til at øge eksporten, er situationen reelt den modsatte; Danske producenter af fisk sælger høj-kvalitets produkter til de udenlandske markeder fordi de der kan få en højere pris, hvilket efterlader et hul på hjemmemarkedet som fyldes ud af udenlandske producenter.

Producenter af kød og mejerivarer eksporterer ligeledes over halvdelen af den samlede produktion men har samtidig en meget betydelig andel af hjemmemarkedet. Producenter af fødevarer baseret på afgrøder sidder på over halvdelen af hjemmemarkedet og eksporterer samtidig ca. 1/3 af produktionen. Ser man i stedet på udviklingen mellem 2000 og 2005 i de fem delbranchers eksportandel og andel af hjemmemarkedet er der ligeledes forskelle i de tendenser der præger markederne.

Figur 1.10: Udvikling i eksportandel og andel af hjemmemarked fordelt på delbrancher inden for fødevarerindustrien, 2005

Kilde: Danmarks Statistik (Nationalregnskabet)

Som det fremgår af ovenstående figur er udviklingen på markedet for de virksomheder der beskæftiger sig med fremstilling af fiskeriprodukter gået i retning af internationalisering i de senere år, dvs. øget eksport parallelt med at udenlandske producenter har fået fodfæste på det danske marked. For kød og mejeriproducenterne er der en lidt uheldig tendens til en dalende andel af hjemmemarkedet parallelt med en

ligeledes faldende eksportandel. Fødevareerhverv der beskæftiger sig med fremstilling af mere sammensatte fødevarer (som dækker over, eller blander, elementer fra flere af de ovenstående produktkategorier), har i modsætning til de øvrige fødevarebrancher oplevet en udvikling i retning af konsolidering på hjemmarkedet på bekostning af eksportmarkedet.

Generelt kan man altså tale om at danske producenter tegner sig for en stadig mindre del hjemmemarkedet for fødevarer. Producenter af fisk og afgrøder har i samme periode øget deres engagement på det udenlandske marked.

Opsamling – Fødevaresektorens anatomi

- Fødesektoren indtager en meget markant position i erhvervslivet i Region Nordjylland. På trods af en meget markant tilbagegang i den samlede beskæftigelse inden for de seneste år er sektorens økonomiske betydning er således forblevet intakt.
- Fødevareindustrien lader til at være mindre sårbar over for den aktuelle krise. Inden for fødevareindustrien er der således en forventning om en fremgang i produktionen gennem 2008 og 2009, mens billedet inden for alle brancher er præget af stærkt dalende forventninger.
- Generelt beskæftiger de centrale fødevareerhverv mange ufaglærte. Der har samtidig været markante fald for beskæftigede med en ufaglært eller erhvervsfaglig. Vendsyssel har som det eneste delområde oplevet stigninger inden for alle uddannelsesgrupper
- Danske producenter orienterer sig i retning af internationale markeder og har ligeledes et solidt greb om hjemmemarkedet (undtagen fiskeindustrien). Udviklingen går dog i retning af stigende eksport på bekostning af hjemmemarkedet.
- Generelt er der et højt lokalt ejerskab i regionen indenfor alle delbrancher. Ejerskabet er indenfor samtlige delbrancher højere end i de 3 regioner udenfor Hovedstaden og i de fleste tilfælde også højere end i Hovedstaden.
- Generelt fylder nye virksomheder mindst ligeså meget i Region Nordjylland som i resten af landet. Fiskerierhvervene adskiller sig imidlertid ved at det her fortrinsvist er de etablerede og ældre virksomheder der sidder på fiskeriproduktionen.

KAPITEL 2

TEMA - DEN INNOVATIVE DANSKE FØDEVAREINDUSTRI

Ofte er fødevareindustrien blevet karakteriseret som en reaktiv eller traditionel branche. En branche med et image, der knytter sig til industriens tidsalder. De fleste kender billedet af en fødevareindustri, der laver masseproduktion, satser på automatisering og beskæftiger et stort antal relativt kortuddannede. En eksporterende branche der konkurrerer ud fra et mantra om, at det skal være ”sikkert, rent og af høj kvalitet”. De færreste tænker på innovation når de tænker på fødevareindustri, men det ene udelukker ikke nødvendigvis det andet og, som vi har set i ovenstående kapitel, er enhver fødevarerproducent ikke nødvendigvis en stor automatiseret, masseproducerende og eksporterende fabrik.

Lad os slå det fast med det samme: Fødevareindustrien i Danmark har faktisk generelt en højere innovationsgrad end alle industrierhverv¹. Men hvordan forholder det sig mere detaljeret med fødevareindustriens innovationsgrad? Det skal vi se nærmere på i kapitlet her, og der er op til flere artige overraskelser, der kan opmuntre en smule i en tid med finanskriser, lukninger og fyringer med dertil hørende dystre fremtidsudsigter!

Kort om datagrundlaget

Først dog, for en god ordens skyld, en kort redegørelse for det datagrundlag, der er benyttet her. Det er meget sparsomt, hvad der er produceret af data omkring innovation i de nordjyske fødevareproducenter. Der er derfor primært benyttet statistik, der udelukkende fokuserer på fødevareindustrien på nationalt niveau. Statistikken afdækker fødevarevirksomhedernes innovation over en toårig periode (2002-2004) samt i forhold til alle industrierhverv². Denne analyse fokuserer derfor på innovationen for de danske fødevareproducenter og ikke isoleret set for de nordjyske. Der er dog ikke umiddelbart nogle foranledning til at tro, at de nationale resultater ikke, i høj grad, er repræsentative

for den nordjyske fødevareindustri. I dette nationale survey af fødevarevirksomheder har man ikke spurgt de små virksomheder (virksomheder med under 10 ansatte).

Ud over de nationale data benyttes data fra FremKom-projektet, som Vækstforums sekretariat udarbejdede i samarbejde med beskæftigelsesregionen i 2008. Her blev en større række nordjyske fødevarevirksomheder interviewet i et survey. FremKom's formål var dog, som bekendt, at undersøge fremtidens kompetenceudfordringer i Nordjylland, hvorfor der er et relativt begrænset materiale omkring innovation tilgængeligt. Til gengæld er undersøgelsen relativt ny og fuldstændig regional.

Fødevareindustrien versus alle industrierhverv

Som nævnt har fødevareindustrien i Danmark en højere innovationsgrad end alle industrierhverv. Dette gælder i forhold til såvel produkt- som procesinnovation ligesom det gælder i forhold til markedsføring og organisation. Der er tilmed væsentligt flere fødevareproducenter, der både er produkt- og procesinnovative end det er tilfældet for alle industrierhverv. Fødevareindustrien udvikler og producerer

¹ Når vi taler "alle industrierhverv" inkluderer det således også fødevareindustrien, hvorfor de forskelle der fremtræder i realiteten faktisk er marginalt større.

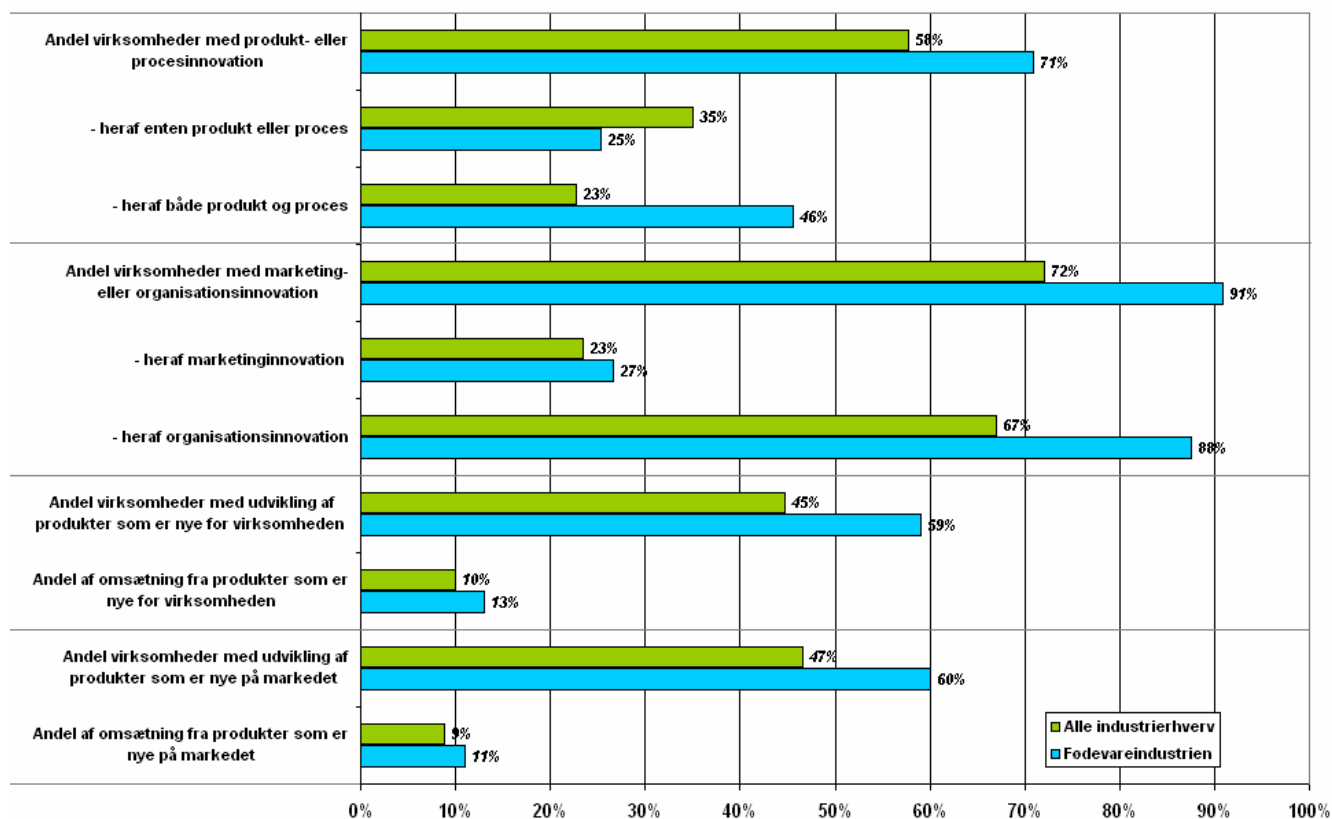
² Community Innovation Survey – Eurostat

også markant flere nye produkter, som de markedsfører end det er tilfældet for alle industrierhverv. Omsætningen fra fødevarerindustriens nye produkter er også større end kun marginalt. I forhold til marketings- og organisationsinnovation ligger fødevarerproducenterne også markant højere end alle industrierhverv (91 % mod 72 %). Kun når det gælder samarbejde med andre omkring innovation scorer fødevarerindustrien lavere (hvilket vil blive illustreret senere).

Man kan altså på et solidt statistisk grundlag postulere, at fødevarerindustrien i Danmark er en relativt innovativ branche, men med en relativt ringe grad af samarbejde omkring innovation.

På nedenstående figur illustreres innovationsgraden af fødevarerindustrien og alle industrierhverv.

Figur 2.1: innovation i fødevarerindustrien i forhold til alle industrierhverv

Kilde: CIS (Eurostat)

På overfladen ser det, på godt nordjysk, altså ganske fornuftigt ud når vi taler fødevarerindustriens innovation. Når vi dykker lidt dybere ned i materien, skal det heldigvis vise sig, at billedet stadig ser meget positivt ud, men der begynder at tegne sig nogle logiske forklaringer på den relativt høje innovationsgrad. Måske er fødevarerindustriens høje innovationsgrad mere et resultat af vilkår og traditioner i branchen end det er et resultat af, at fødevarerindustrien beskæftiger ledere og personale, der er langt mere innovative og kreative end det er tilfældet for andre erhverv?

Hvorfor en høj produkt- og procesinnovationsgrad?

Ser vi på henholdsvis produkt- og procesinnovation samt på marketing- og organisationsinnovation og på udvikling af nye produkter har fødevarerindustrien i Danmark en markant højere innovationsgrad end alle industrierhverv. Dette skal naturligvis betegnes som positivt. Det betyder blandt andet, at der i fødevarerindustrien udvikles og markedsføres flere nye produkter end i alle industrierhverv ligesom det betyder, at fødevarerproducenterne i større grad end andre producenter udvikler og implementerer nye processer og organisationsformer i produktionen. I afsnittet her redegøres for den relativt høje produktinnovation og efterfølgende for den relativt høje procesinnovation.

Desuden har 60 % af fødevarer virksomhederne i surveyet været produktinnovative indenfor den toårige periode, hvilket er markant højere end alle industrierhverv hvor 41 % har været produktinnovative. Dette indikerer, at fødevarerproducenterne udvikler væsentligt flere nye produkter end alle industrierhverv³. I forhold til marketinginnovation ligger fødevarerindustrien højere om end kun marginalt. Der kan være en strukturel forklaring på den relativt høje innovationsgrad i forhold til produkterne samt markedsføringen heraf. Hermed menes, at det, i høj grad, er vilkårene i og

omkring branchen, der motiverer hvad man, lidt frisk, kan kalde en "non-stop produktinnovation".

Vi ved at der helt grundlæggende er et udefrakommende krav til fødevarerindustrien om relativt hurtig produktinnovation. Som FremKom undersøgelsen også påviser, efterspørger forbrugerne hele tiden nye fødevarer og smagsoplevelser. Dette er et grundvilkår for fødevarerbranchen. For at sikre konkurrencedygtigheden på kort sigt, må producenterne hele tiden udvikle og markedsføre nye produkter. De nye fødevarerprodukter er typisk ikke radikalt anderledes end det eksisterende produktsortiment, der er som oftest tale om såkaldte line-extensions. Denne type innovation er generelt ikke udpræget forsknings, udviklings- og investeringstung, som det kan være tilfældet for produktinnovation i en række andre industrierhverv.

Fødevarerindustriens højere innovationsgrad betyder altså ikke nødvendigvis, at producenterne er bedre eller mere innovative end alle industrierhverv. Men de er givetvis gode til at efterleve de strukturelle produktinnovationskrav, som efterspørgslen hos forbrugere og detailledet skaber og står dermed godt i den internationale konkurrence (som vi også skal se i nedenstående). Fødevarerindustrien er altså ikke nødvendigvis den nye innovative og omstillingsparate branche, som aldrig mere må omtales som traditionelt orienteret, men det vil omvendt også være urimeligt, at skære fødevarerindustrien over én kam som en reaktiv og tung supertanker, der ikke kan eller vil ændre kurs efter markedet.

Der er en anden interessant pointe her, der knytter sig til uddannelsesniveaue i fødevarerindustrien og som understøtter ovenstående pointer. Selv om det primært synes at være en anden type innovation end den mere udviklings- og forskningstunge innovation vi eksempelvis kender fra IKT-

³ Vi har dog ikke tal herpå, så der skal her tages forbehold

branchen, kan man sige, at fødevarerindustrien er en innovativ branche på trods af et relativt lavt uddannelsesniveau.

Ovenstående strukturelle forklaring kan komplementeres og udbygges yderligere når vi ser på den betydning for virksomhedernes omsætning, som de nye produkter i fødevarerindustrien og i alle industrierhverv har. Vi må forvente, at de produkter en "non-stop produktinnovation"-virksomhed udvikler, har en relativt mindre omsætningsmæssig betydning for virksomheden end gennemsnittet. Statistikken viser en marginalt højere omsætning for de nye produkter (13 % i fødevarerindustrien versus 10 % i alle industrierhverv), men det betyder ikke, at den omsætningsmæssige betydning per produkt er højere når fødevarerindustrien generelt udvikler flere produkter. Man kan altså sige, at der er non-stop produktudvikling og -innovation, men det er de eksisterende, gamle og velkendte produkter, der bærer langt størstedelen af omsætningen.

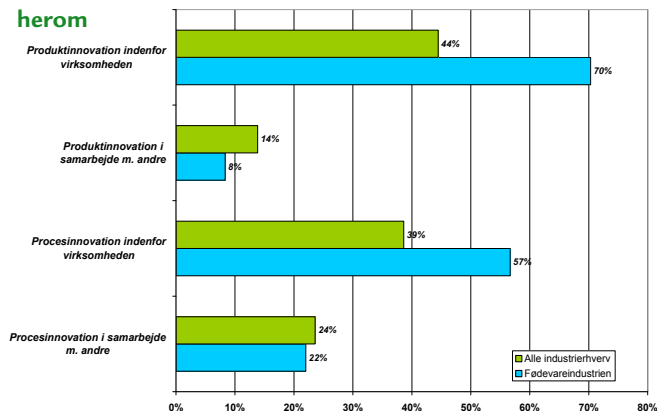
Ser vi på procesinnovation oplever vi også en relativt høj andel af virksomheder, der selv har gennemført procesinnovation (57 %) i den toårige periode. Dette er desuden relativt højt sammenlignet med alle industrierhverv, hvor 39 % af virksomhederne har gennemført procesinnovation (jf. figur 2.2). Ikke overraskende viser det overordnede billede, at fødevarerindustrien, i høj grad, må betegnes som procesinnovativ. Her er forklaringen dog en anden og meget velkendt en af slagsen. Det er nemlig ikke noget nyt, at fødevarerindustriens virksomheder har et relativt stort fokus på procesinnovation. Store dele af fødevarerindustrien har traditionelt satset på procesinnovation, som en helt central konkurrenceparameter og den internationale konkurrence har, siden industrialiseringen, i stigende grad været præget af priskrig, automatisering og masseproduktion. Den danske fødevarerindustri og dens rammeaktører har generelt været gode i denne konkurrence og der er i flere delbrancher

veludbyggede procesinnovationssystemer, hvor centrale virksomheder og rammeaktører, i samarbejde, udvikler ny og konkurrencedygtig teknologi.

Samarbejde om innovation

Som tidligere nævnt scorer fødevarerindustrien højere end alle industrierhverv på alle innovationsindikatorer på nær omkring samarbejde. De danske fødevarerproducenter samarbejder generelt i ringe grad med andre i forhold til såvel produkt- som procesinnovation. Hvis vi ser på de innovative virksomheder isoleret tegner følgende billede sig: Når det gælder produktinnovation med andre har 8 % af fødevarerindustriens virksomheder i surveyet samarbejdet med andre, mens der er 14 % af alle industrivirksomheder, der har samarbejdet med andre. I forhold til samarbejde omkring procesinnovation er forskellen dog ikke så markant, ligesom der er en større andel virksomheder der samarbejder. Her har 22 % af de innovative fødevarerindustriens virksomheder samarbejdet indenfor den toårige periode, mens der er 24 % af alle industrivirksomheder der har samarbejdet. Fødevarerindustriens samarbejde omkring innovation illustreres i nedenstående tabel.

Figur 2.2: Produkt- og procesinnovation og samarbejde herom

Kilde: CIS (Eurostat)

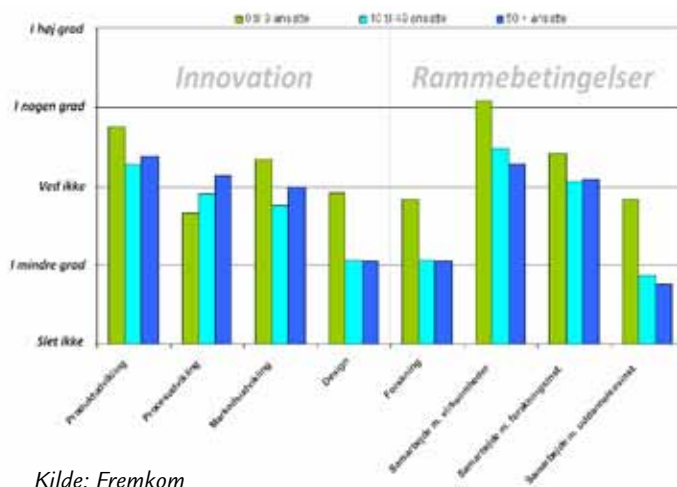
Tallene er som sådan ikke alarmerende eller overraskende. Der er i realiteten flere hensyn en virksomhed her må tage. Det kan være resursspørgsmål, praktiske spørgsmål, manglende viden om hvem der kan være relevante samarbejdspartnere samt ikke mindst konkurrencehensyn. Derfor kan samarbejde og netværk som strategisk værktøj til forretningsudvikling og som en selvstændig og prioriteret konkurrenceparameter ofte stå relativt svagt hos virksomhederne. Som vi så i ovenstående kan dette også være tilfældet i udpræget grad for selv de innovative virksomheder.

Som bekendt er netværk, koordination, samarbejde og klyngeudvikling begreber og instrumenter, som kan fremme erhvervsudvikling og som politisk og strategisk er prioriteret af Vækstforum. Ud fra disse, dog nationale og ikke helt nye tal kan vi konstatere, at der er et stort potentiale. Potentialet bliver ikke mindre når vi kaster lys over de af FremKom's resultater, der beskæftiger sig med emnet her. Her er historien heldigvis mere opmuntrende!

De adspurgte nordjyske fødevarer virksomheder i FremKom surveyet forventer at prioritere samarbejde relativt højt de kommende år. Samarbejde med andre virksomheder er faktisk den forretningsstrategi, som fødevarerproducenterne

forventer at prioritere højest de kommende år, men også samarbejde med forskningsinstitutioner og samarbejde med uddannelsesinstitutioner scorer relativt højt i forhold til undersøgelsens andre forretningsmæssige indikatorer. Dette kan ses af nedenstående tabel.

Figur 2.3: De nordjyske fødevarer virksomheders forventninger til fremtidig forretningsfokus

Kilde: Fremkom

Som tabellen viser, er det særligt de små producenter i Nordjylland der forventer øget forretningsmæssigt fokus på samarbejde. Man kan altså, ud fra de tilgængelige data konstatere, at de nordjyske fødevarer virksomheder ser et stort forretningsmæssigt potentiale i forhold til netværk og samarbejde med andre virksomheder og rammeaktører. Dette er særligt tilfældet for de små fødevarerproducenter.

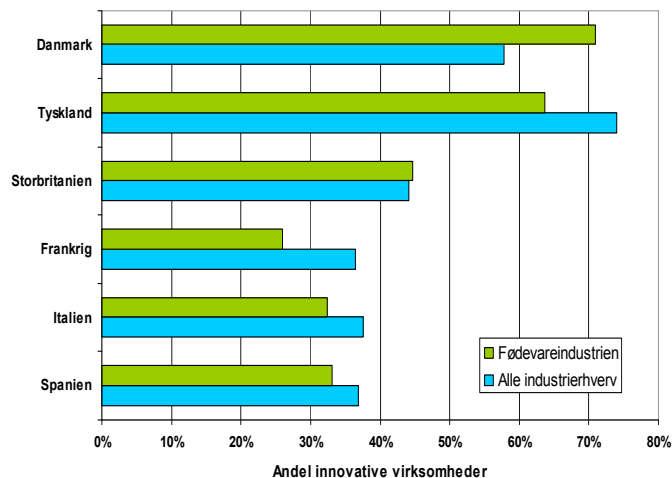
I FremKom undersøgelsen er virksomhederne dog ikke spurgt, hvad de vil samarbejde om. FremKom undersøgelsen siger altså ikke noget specifikt omkring netop samarbejde om innovation, men det store fokus på samarbejde må, alt andet lige, forventes også at være gældende her. Tager man de mere sorte briller på, kan det dog tænkes, at største-parten af de samarbejdsvillige fødevarerproducenter primært ønsker samarbejder om mere lavpraktiske og knap så ømtålelige emner, som eksempelvis kompetenceudvikling og distribution.

Verdensmarkedet: Danmark og konkurrenterne

Som nævnt i det ovenstående kan man kraftigt postulere, at fødevarerindustrien i Danmark er ret god til at efterleve de strukturelle innovationskrav, som efterspørgslen hos forbrugere og detalledet i fødevarerbranchen skaber og at vi derfor må stå godt i den internationale konkurrence.

Men gør vi så det? Det kan vi ikke udtømmende svare på her, men vi kan med det samme sige én ting: vi er i toppen af Europa når det gælder innovation. Hvis vi sammenligner os med en række af de store europæiske lande som Tyskland, Storbritannien, Frankrig, Italien og Spanien ligger vi helt i top. Der er altså flere danske fødevarerproducenter, der har været innovative i den toårige periode end det er tilfældet i nogle af de andre lande. Nedenstående tabel illustrerer dette:

Figur 2.4: Andel innovative virksomheder i fødevarerindustrien i forhold til alle industrierhverv

Kilde: CIS (Eurostat)

At vi ligger i top er i sig selv naturligvis en positiv ting. Det indikerer, som nævnt, at vi står godt i konkurrencen. Men det indikerer også, at der må findes andre forklaringer til den strukturelle forklaring på den høje innovationsgrad hos de danske fødevarerproducenter.

Måske satser en stor del af de danske producenter markant anderledes end de udenlandske? Måske satser mange fødevarerproducenter på nichemarkeder og/eller på at være det fødevarer- og leveringssikre spændende alternativ af relativ høj kvalitet? Er dette tilfældet handler det naturligvis om at fastholde den strategi og styrkeposition. De gode rammebetingelser, eksempelvis omkring forskning, uddannelse og udvikling understøtter dette.

Opsamling – Den innovative danske fødevarerindustri

- Fødevarerindustrien i Danmark er en relativt innovativ branche, men med en relativt ringe grad af samarbejde omkring innovation.
- Fødevarerindustrien kan karakteriseres som en ”non-stop produktinnovativ” branche, blandt andet som følge af, at forbrugerne hele tiden efterspørger nye smagsoplevelser. Den danske fødevarerindustri er gode til at leve op til forbrugernes og detailvirksomhedernes krav og står dermed godt i den internationale konkurrence. Det er dog de eksisterende, gamle og velkendte produkter, der bærer langt størstedelen af fødevarerindustriens omsætning.
- Ikke overraskende viser det overordnede billede, at fødevarerindustrien, i høj grad, må betegnes som procesinnovativ.
- De nordjyske fødevarer virksomheder ser et stort forretningsmæssigt potentiale i forhold til netværk og samarbejde med andre virksomheder og rammeaktører. Dette er særligt tilfældet for de små fødevarerproducenter.
- Den danske fødevarerindustri ligger i toppen af Europa når det gælder innovation. Måske satser mange fødevarerproducenter på nichemarkeder og/eller på at være det fødevarer- og leveringssikre spændende alternativ af relativt høj kvalitet?

KAPITEL 3

TEMA - BETYDER STØRRELSEN NOGET?

I Vækstforums erhvervsudviklingsstrategi samt i handlingsplan 2008 ligger der stort fokus på strategisk udvikling af såvel de små som de større producenter. Man kan ikke "skære virksomhederne over én kam", da de små producenter står overfor nogle andre udfordringer end de store. Derfor er det relevant at se nærmere på betydningen af virksomhedsstørrelsen.

Forsimplet taler men ofte om to hovedtyper af virksomheder indenfor fødevarerindustrien; den industritunge, proces, volumenorienterede og ofte eksporterende produktionsvirksomhed, der primært satser på pris, og den nicheorienterede produktionsvirksomhed, der satser på fleksibilitet og produktion af højkvalitetsvarer og ofte har direkte salg til kunden. Typiske virksomheder indenfor disse kategorier indenfor Kødb Branchen er Danish Crown og Slagter Munch. Denne kategorisering holder et godt stykke af vejen, men det er klart, at eksempelvis ikke alle små producenter har fokus på højkvalitetsvarer og er nicheorienterede. Dertil kommer, at der også kan være store forskelle mellem delbrancherne.

Men hvordan indfanger vi betydningen af virksomhedsstørrelsen på en fornuftig måde udelukkende på baggrund af et statistisk grundlag? Vi må her gøre os det klart, at det selvfølgelig ikke kan lade sig gøre at levere et meget nuanceret og fyldestgørende billede af, hvad virksomhedsstørrelsen betyder samt hvordan de forskellige typer virksomheder i Nordjylland klarer sig og hvad de har behov for. Men vi kan tage et første kig på emnet og ligge op til debat. På baggrund af en række statistiske data kastes derfor her lys på fødevarer virksomhederne med ”størrelsen” som omdrejningspunktet.

Temaet her er delt op i to mindre afsnit, et afsnit der beskriver de mindre virksomheder og et afsnit der beskriver de større virksomheder. Men hvad er en lille virksomhed og hvad er en stor virksomhed? I praksis opererer vi med to definitioner afhængig af, hvad der statistisk har været muligt. Generelt siger vi, at den lille virksomhed har 1-9 ansatte, den mellemstore har 10-49 ansatte og den store virksomhed har over 50 ansatte. I ét tilfælde definerer vi størrelsen ud fra årsværk. Ud fra årsværk betragtes en virksomhed som mindre når den har under 25 årsværk. En stor virksomhed har over 25 årsværk. Den mindre fødevarer virksomhed betragtes her som virksomheden der har op til 49 ansatte eller maksimalt 25 årsværk og indfatter

dermed også både de små og de mellemstore virksomheder. Definitionerne er optegnet i nedenstående tabel:

Definitioner - Virksomhedsstørrelse

Den mindre fødevarer virksomhed

Små: 1-9 ansatte eller under 25 årsværk

Mellemstore: 10-49 ansatte eller under 25 årsværk

Den større fødevarer virksomhed

Over 50 ansatte eller over 25 årsværk

På baggrund af tal fra Danmarks Statistik redegøres der for betydningen af virksomhedsstørrelse ud fra tre temaer: omsætning, lokal forankring og virksomhedsudvikling. Dertil kommer survey materiale fra FremKom undersøgelsen, hvor der er kigget særskilt på henholdsvis de mindre og store fødevarer virksomheder.

Fødevarerindustrien: antal virksomheder fordelt på størrelse i Nordjylland

Små (1-9).....	99
Mellemstore (10-49).....	160
Store (over 50)	48
Ialt	307

Den mindre fødevarer virksomhed

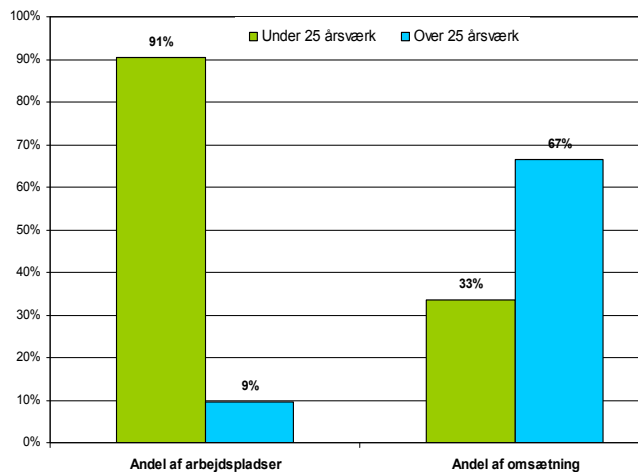
Da cirka 90 % af de nordjyske fødevarer virksomheder har et årsværk på under 25 kan størstedelen af de nordjyske fødevarer virksomheder⁴ betegnes som relativt små. Disse relativt mange og små fødevarer virksomheder står for en tredjedel af fødevarer virksomhedernes samlede omsætning. Man kan altså sige, at det ikke er de mindre virksomheder der bærer det store læs rent økonomisk. Dette er dog ikke det samme som at sige, at de mindre virksomheder ikke har en økonomisk betydning, men sammenlignet med de større virksomheder er den relativt lille. Man siger ofte om de mindre virksomheder, at de udmærker sig særlig på andre områder, eksempelvis i

⁴ Indenfor de centrale erhverv

forhold til oplevelse, turisme, identitet og kultur. Hvorvidt dette er tilfældet kan analysen her dog ikke sige noget om.

Figur 3.1: Andel af arbejdspladser og omsætning

Kilde: Danmarks Statistik (RAS)

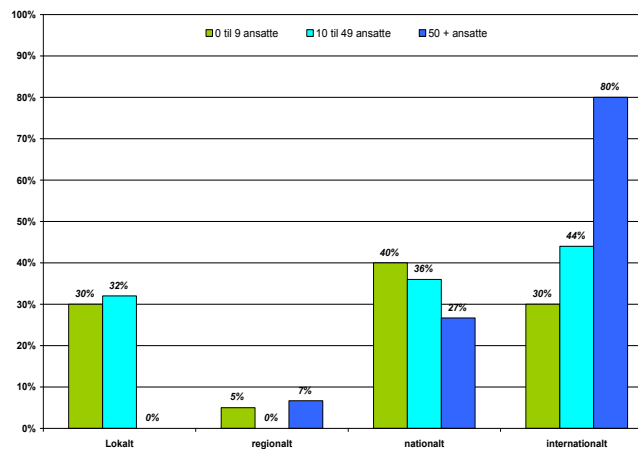
Ikke overraskende har de små og mellemstore fødevarer virksomheder en markant større lokal forankring end de store. Dette kan indikeres ved at se på andelen af hovedselskaber fordelt på virksomhedsstørrelse samt ved at se på deres markedsorientering. En betydelig større andel (ca. 70 %) af de små og mellemstore nordjyske fødevarer virksomheder er hovedselskaber end det er tilfældet for de store virksomheder (50 %). Dette indikerer, at regionens mindre fødevarer virksomheder har en betydeligt større forretningsmæssig frihed end de store virksomheder.

FremKom undersøgelsens survey afdækkede de nordjyske fødevarer virksomheders markedsorientering. Virksomhederne svarede på, om deres primære marked er lokalt, regionalt, nationalt eller internationalt. 40 % af de små virksomheder

er nationalt orienterede, 30 % lokalt orienterede, 30 er internationalt orienterede mens kun 5 % betragter sig som regionalt orienterede. For de mellemstore virksomheder er billedet nogenlunde det samme, dog med et betydeligt større internationalt fokus. Det vi kan udlede af undersøgelsen er, at størstedelen af de mindre virksomheder har en lokal eller national orientering samt at stort set ingen mindre virksomheder primært betragter sig som regionale.

Figur 3.2: De nordjyske fødevarer virksomheders markedsorientering

Kilde: Fremkom

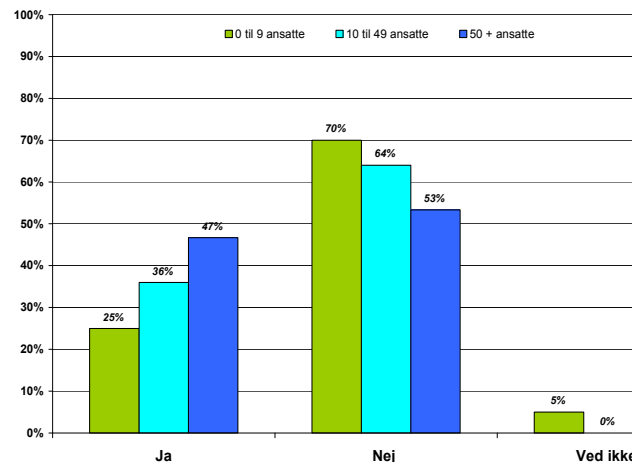
Ser vi på udvikling af antallet af virksomheder fordelt på størrelse i perioden 2003 til 2006 kan vi konstatere, at antallet af mellemstore fødevarer producenter er steget fra cirka 100 til 160, mens der for de små har været en mindre stigning fra 90 til 100 virksomheder. Man kan altså slutte, at der har været en mindre stigning i antallet af mindre virksomheder de senere år. Ifølge FremKom undersøgelsen har en fjerdedel af de små virksomheder og cirka en tredjedel af de mellemstore virksomheder en strategi eller plan for kompetenceudvikling

af personalet, mens halvdelen af de store har en strategi eller plan. De mindre fødevarer virksomheder i Nordjylland har altså en relativt ringe grad af systematisk kompetenceudvikling. I forhold til kompetenceudvikling taler man ofte om, at de mindre virksomheder har mere vanskeligt ved at varetage opgaven systematisk.

De mindre virksomheder har færre ressourcer, men netop fordi de er relativt få ansatte kan kompetenceudvikling alligevel ofte foregå relativt systematisk da lederen/lederne kender personalet og deres arbejdsfunktioner mere indgående. En manglende strategi eller plan betyder heller ikke nødvendigvis, at virksomheden ikke, i en eller anden udstrækning, kobler kompetenceudviklingen til den øvrige forretningsudvikling.

Figur 3.3: Andel virksomheder der har en strategi eller plan for kompetenceudvikling af personalet

Kilde: Fremkom

I FremKom undersøgelsen blev virksomhederne også spurgt til deres forretningsstrategi for de kommende år. Her tales der ikke om "mindre virksomheder" da der er betydelige forskelle mellem de små og de mellemstore virksomheder. Overordnet kan man sige, at de små virksomheder synes at være beredt på, at de i de kommende år må prioritere udviklingsarbejde på en række forretningsområder højt. De små virksomheder vægter design, samarbejde med andre virksomheder, samarbejde med uddannelsesinstitutioner samt forskning markant højere end de mellemstore og store producenter. Dertil kommer, at de små virksomheder vægter produktudvikling, markedsudvikling samt samarbejde med forskningsinstitutioner marginalt højere end de mellemstore og store producenter.

De mellemstore og store producenter forventer kun at vægte ét forretningsområde større end de små producenter nemlig procesinnovation. Uden at konkludere for meget kan man sige, at de små fødevarer virksomheder generelt synes at være

indstillet på, at de i fremtiden skal være innovative på mange fronter og villige til at etablere eksterne samarbejder for at nå dette mål.

Den større fødevarevirksomhed

Da cirka 9 % af de nordjyske fødevarevirksomheder har et årsværk på over 25 kan størstedelen af de nordjyske fødevarevirksomheder betegnes som store. Disse relativt få store fødevarevirksomheder står dog for 2/3 af fødevarevirksomhedernes samlede omsætning. Man kan altså sige, at størstedelen af omsætningen indenfor de centrale fødevarerhverv bæres af de store virksomheder.

Som det også fremgår af ovenstående har de store virksomheder en mindre lokal forankring end de små. Dette indikeres ved, at en markant mindre andel af de store nordjyske fødevarevirksomheder er hovedselskaber samt ved at de næsten udelukkende orienterer sig mod nationale og internationale markeder. En meget markant undtagelse er fiskerierhvervene, hvor store og mellemstore virksomheder i meget vid udstrækning er hovedselskaber. Det samme gælder for store virksomheder inden for erhvervene der beskæftiger sig med afgrøder. Ser vi på udvikling af antallet af virksomheder fordelt på størrelse i perioden 2003 til 2006 kan vi konstatere, at antallet af store fødevarevirksomheder er faldet fra omkring 60 til 50. Der har altså været et betydeligt fald i antallet af store nordjyske fødevarevirksomheder de senere år.

Som tidligere nævnt har cirka halvdelen af de store en strategi eller plan for kompetenceudvikling. Der er givetvis flere logiske forklaringer på, at de store virksomheder scorer højere end de små her. De store virksomheder har flere resurser og flere incitamenters til at gøre et mere systematisk udviklings- og planlægnings arbejde i forhold til kompetenceudvikling. Et af de forhold der kan virke overraskende omkring de store virksomheder er, at de som bekendt, vægter stort set alle for-

retningsstrategiske elementer lavere end de små fødevarevirksomheder. Dette betyder dog ikke, at de store fødevarevirksomheder ikke vægter en række strategiske områder relativt højt. I prioriteret rækkefølge vægter de store producenter følgende relativt højt: produktudvikling, samarbejde med virksomheder, procesudvikling samt samarbejde med forskningsinstitutioner.

Opsamling – Betydning af størrelsen

- 90 % og dermed hovedparten af de nordjyske fødevarevirksomheder kan betegnes som mindre virksomheder. Disse relativt mange og små fødevarevirksomheder står for en tredjedel af fødevarevirksomhedernes samlede omsætning, mens de resterende 10 % og store fødevarevirksomheder står for to tredjedele af omsætningen.
- Ikke overraskende har de små og mellemstore fødevarevirksomheder en markant større lokal forankring end de store.
- Der har været en mindre stigning i antallet af mindre virksomheder de senere år, en stor stigning i antallet af mellemstore virksomheder samt et mindre fald i antallet af store virksomheder.
- De små fødevarevirksomheder planlægger og gennemfører i ringere grad kompetenceudvikling systematisk end de store virksomheder.
- Ifølge FremKom-undersøgelsens resultater er de små fødevarevirksomheder mere indstillede end de store på, at de i fremtiden skal være innovative på mange fronter og villige til at etablere eksterne samarbejder for at nå dette mål.

OVERSIGT OVER STATISKE KILDER

- Registerbaseret arbejdsstyrke- statistik - RAS (Danmarks Statistik)

Bygger på data som kan henføres til den enkelte persons status på arbejdsmarkedet. RAS anvendes i analysen til opgørelsen af beskæftigelsen og de beskæftigedes uddannelsesniveau. RAS-statistikken omfatter alle brancher og opgøres på arbejdsstedsniveau.

- Regnskabsstatistikken (Danmarks Statistik)

Omfatter ”alle private byerhverv” og indeholder data vedrørende virksomheders økonomiske nøgletal. I analysen anvendes den til opgørelser af den samlede omsætning og bruttotfortjeneste indenfor de enkelte brancher i analysen og på arbejdssted.

- Nationalregnskabet (Danmarks Statistik)

Omfatter ligesom RAS-statistikken alle virksomheder/erhverv, men opgøres på færre brancher og – for de dele der anvendes i analysen - kun på nationalt og internationalt niveau. Nationalregnskabet anvendes her til analyse af hjemme- og eksportmarkedet for de danske fødevarer virksomheder.

- Navne Numre - Erhverv (TDC)

En opdateret virksomhedsdatabase baseret på bl.a. data fra CVR-registeret. Den anvendes til opgørelser af virksomheders alder, samt ift. lokalt ejerskab af virksomheder (arbejdssteder), fordelt på virksomheds-størrelse.

- Community Innovation Survey - CIS (Eurostat)

Et omfattende virksomhedssurvey udarbejdet for Eurostat som dækker alle EU-lande og beskriver innovationsaktiviteten inden for brancher. I analysen anvendes CIS til at beskrive

innovationsaktiviteten inden for den danske fødevarerindustri, sammenlignet med gennemsnittet for hele industrien.

- FremKom-survey (Region Nordjylland)

Surveyet blev udarbejdet som en del af datagrundlaget for projektet FremKom. I surveyet indgår mere end 600 nordjyske virksomheder (arbejdssteder), heraf godt 100 inden for fødevarer sektoren. Data herfra anvendes til at supplere de nationale tal for innovation (CIS) med et lokalt perspektiv.

- Nordjysk Konjunktur Barometer - NKB (Aalborg Universitet) er en kvartalsvis virksomhedssurvey som udarbejdes af Center for Regional Udvikling - CRU ved AAU og omfatter 15 % af beskæftigelsen i Region Nordjylland. NKB anvendes til at beskrive fødevarerindustriens forventninger i den aktuelle krise-situation - et år ud i fremtiden.

⁵ Private byerhverv består af udvalgte branchekoder og omfatter bl.a. ikke de primære erhverv, herunder landbrug og fiskeri

OVERSIGT OVER BRANCHENIVEAUER OG DELBRANCHER I ANALYSEN

Brancheniveauer:

- Fødevaresektoren

Beskriver et meget bredt udsnit af de erhverv der bidrager til produktionen af fødevarer, enten direkte i form af forædling og salg ”fra jord til bord/”hav til mav” eller indirekte i form af eksempelvis levering af emballage eller maskiner til fødevareproduktionen. Fødevaresektoren anvendes derfor til at beskrive betydningen af sektoren for regionen.

- Centrale fødevareerhverv

Udgør de erhverv der forarbejder og fremstiller fødevarer, samt engroshandelen, og den del af detailhandlen hvor der finder videreforarbejdning sted (f.eks. slagtere og bagere). De centrale fødevareerhverv der mere direkte er tilknyttet produktionen, og anvendes til at beskrive erhvervenes fordeling på indtjening, størrelse, ejerskab, mv.

- Fødevareindustrien

Består af virksomheder som enten forarbejder eller fremstiller fødevarer. De dele af analysen der fokuserer på udenrigshandel og innovation tager udgangspunkt i fødevareindustrien.

Delbrancher inden for fødevarer

- Fisk

Dækker fiskeriet (herunder dambrug), forarbejdningen af fisk og skaldyr, engroshandel med fisk og skaldyr samt specialiseret detailhandel med fisk. Desuden omfatter delbranchen en lille gruppe af støtteerhverv som f.eks. produktion af fiskenet.

- Kød

Dækker over produktionen af kød og fjerkræ og omfatter i udgangspunktet såvel avl af husdyr, slagterier, engros- og detailhandel med kød som støtteerhverv i form af eksempelvis maskiner til slagterier.

- Mejeri

Omfatter avl af malkekvæg, mejerier, samt engroshandel med mælk, ost mv. samt støtteerhverv i form af maskiner til produktionen (centrifuger mv.).

- Afgrøder

Dækker over erhverv som er involveret i produktion af fødevarer baseret på afgrøder, dvs. fra korn, frugt, bær, grønsager, sukker, mv. Det er en delbranche der omfatter planteavl, (frugt)plantager, forarbejdning af frugt og grønt, drikkevarer (øl, vin mm.), samt produktion af andre varer med fokus på afgrøder. Herudover indeholder branchen engros- og detailhandel med ovenstående produktsortiment samt støtteerhverv i form af f.eks. kunstgødning og udlejning af landbrugsmaskiner.

- Blandet.

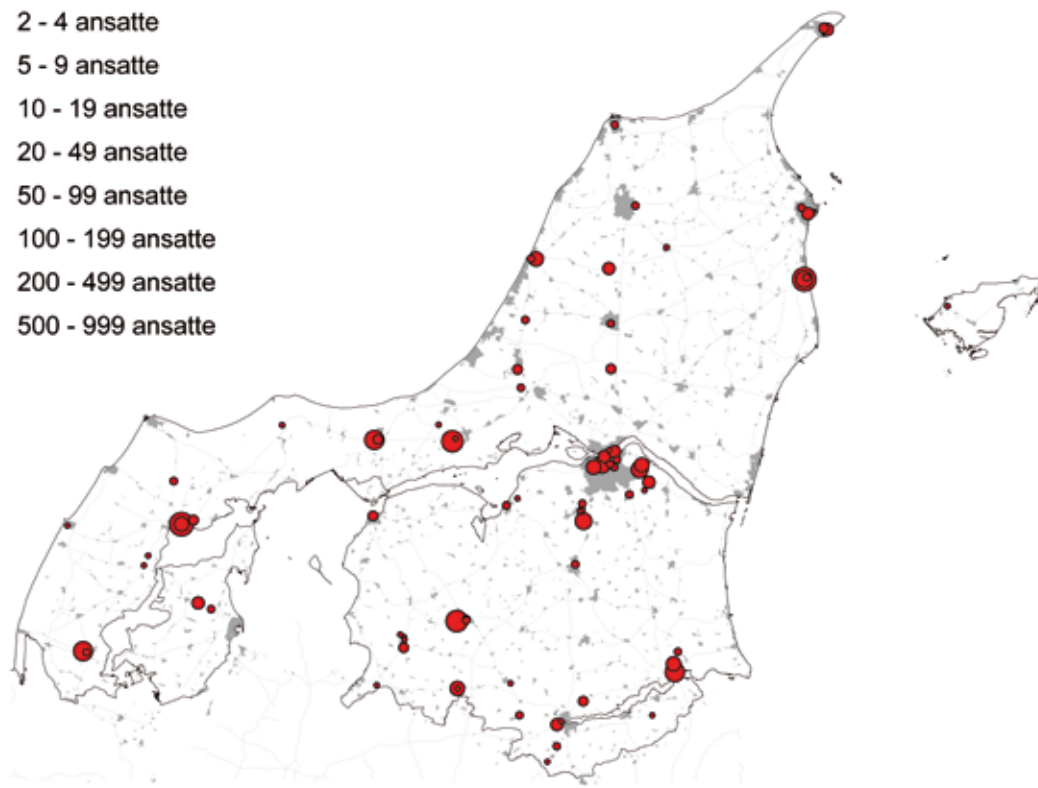
I mange tilfælde vil fødevareproduktionen dække over flere af de ovenstående produktkategorier/ værdikæder. Det gælder eksempelvis kombination af planteavl og husdyrhold i blandet drift og produktion af sammensatte varer som f.eks. færdigretter. Desuden er en relativt stor del af engros- og specielt detailhandelen med fødevarer ikke specialiseret ligesom støtteerhverv ikke kan passes ind under en af de ovenstående, emballage og mere generelle maskiner.

GEOGRAFISK FORDELING AF VIRKSOMHEDER INDEN FOR KØD, FISK OG MEJERI

Kødbranchens ansatte

Kødbranchen

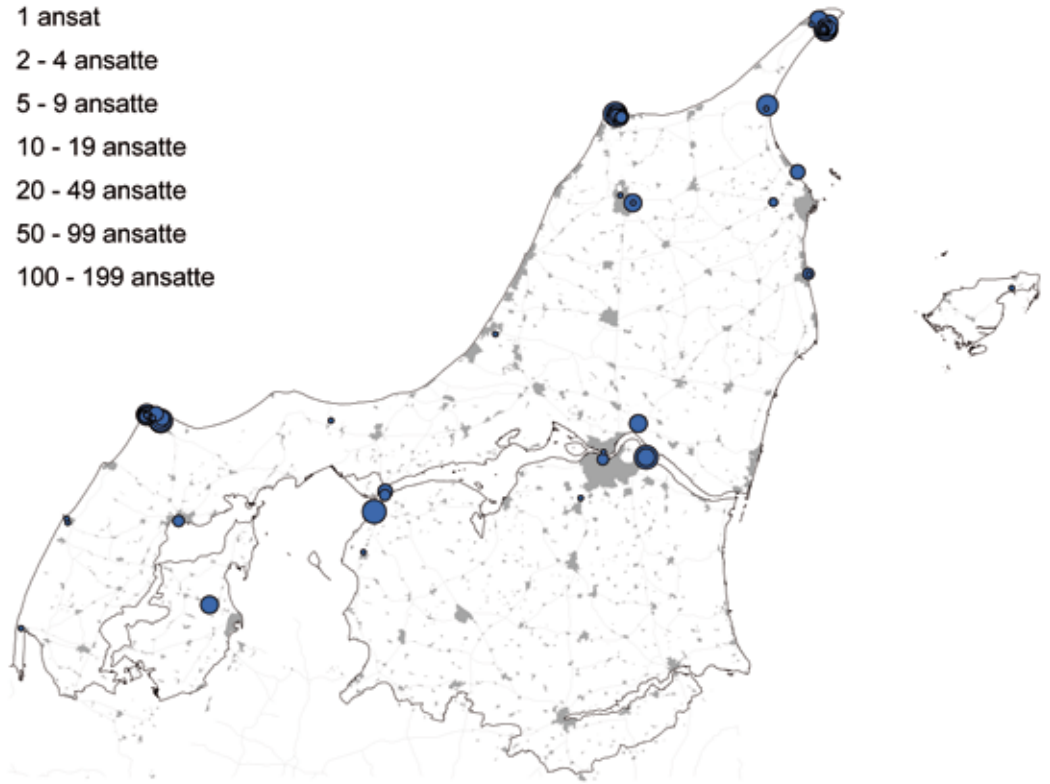
- 1 ansatte
- 2 - 4 ansatte
- 5 - 9 ansatte
- 10 - 19 ansatte
- 20 - 49 ansatte
- 50 - 99 ansatte
- 100 - 199 ansatte
- 200 - 499 ansatte
- 500 - 999 ansatte

Fiskeribranchens ansatte

Fiskeribranchen

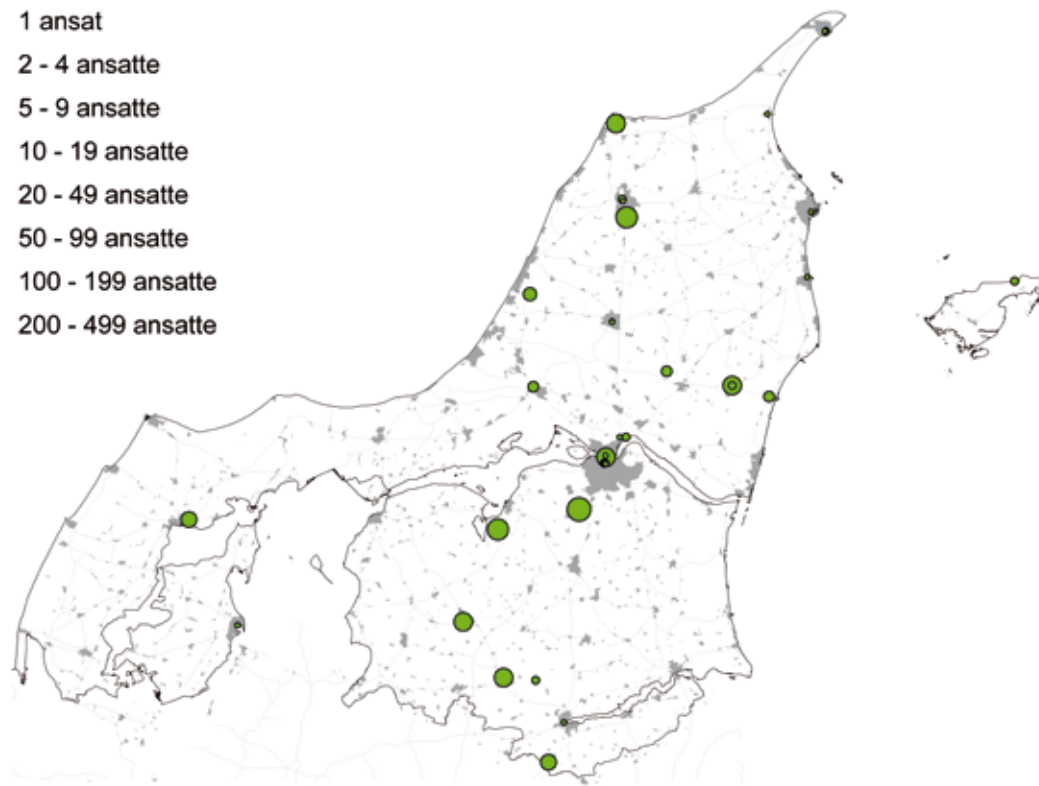
- 1 ansat
- 2 - 4 ansatte
- 5 - 9 ansatte
- 10 - 19 ansatte
- 20 - 49 ansatte
- 50 - 99 ansatte
- 100 - 199 ansatte

Mejeribranchens ansatte

Mejeribranchen

- 1 ansat
- 2 - 4 ansatte
- 5 - 9 ansatte
- 10 - 19 ansatte
- 20 - 49 ansatte
- 50 - 99 ansatte
- 100 - 199 ansatte
- 200 - 499 ansatte

Ansvarshavende redaktør
Regional udvikling, Region Nordjylland

Layout og tryk
Vester Kopi Aalborg

Foto
Region Nordjylland
Bageriet Aurion
Bolcheriet
Dansk Skaldyrscenter

Litteraturliste
Møller, Lars Rune: Fødevareindustrien i Nordjylland
- dækkede og udækkede kompetencebehov
- CARMA, 2007

Beskæftigelsesregion Nordjylland og Region Nordjylland:
Kompetenceudfordringer i Nordjylland
- Fødevareklynger - 2008

Region Nordjylland
Niels Bohrs Vej 30
9220 Aalborg Ø

www.rn.dk

REGION NORDJYLLAND